

Cremers

Transformatie van een familie
1792 – 1932

Een sociaal-economische studie naar gezin en huishouding in Limburg

Inleiding

Familie. Een gedeelde achtergrond en geschiedenis vormen een sterke band tussen mensen, zo niet de sterkste.

Waar komen vandaan? Wat heeft ons gevormd? Wie zijn we? De antwoorden op deze vragen zijn niet makkelijk te vinden, vooral niet binnen één generatie. We zijn getekend en gevormd door mensen vóór ons, mensen die we niet kennen en van wie we misschien nooit gehoord hebben. Maar de invloed van onze voorouders mag en kan niet onderschat worden. De manier waarop wij ons gedragen wordt doorgegeven aan onze kinderen, die hun opvoeding weer doorgeven aan hun eigen kinderen. Hoeveel generaties terug moeten we kijken om ons hedendaagse gedrag te kunnen verklaren?

Ik ben opgegroeid in relatieve welvaart. Het was thuis geen vetpot, maar ik heb nooit het idee gehad dat ik het minder had dan andere kinderen. Mijn ouders leerden me dat er keuzes gemaakt moeten worden in het leven. Wilde ik nieuwe kleding? Dan kon ik geen nieuwe schoenen krijgen. Wilde ik naar het zwembad in de zomer? Dan kon ik naar een pretpark. Het geld kan immers maar één keer worden uitgegeven.

Maar naast de uitgaven aan basisvoorzieningen en aan luxeproducten, kon er wel altijd gespaard worden. Niet veel, maar iedere maand kon er een bedrag apart worden gezet. Voor noodgevallen. Of voor een toekomstige vakantie. Geld dat ook op het moment zelf kon worden uitgegeven. Dit zag ik bij veel vriendjes: zij kregen de nieuwste computerspelletjes, de nieuwste elektronica. Maar in de zomer konden ze niet op vakantie gaan. Ik zou geen moment eraan moeten denken om mijn vakanties naar Frankrijk in te ruilen voor een spelletje.

En het is deze manier van denken die ik ook door zal geven aan mijn kinderen. De manier waarop ik in het leven sta, de manier waarop ik met geld om ga, de manier waarop ik met werken om ga: meegekregen van mijn ouders, doorgegeven aan mijn kinderen.

Als ik over deze zaken nadenk, vraag ik mij altijd af hoever deze levenshouding terug gaat? Mijn moeder moet deze instelling ook van haar ouders gekregen hebben. En mijn grootouders zullen dit toch ook niet verzonnen hebben? Welke levensomstandigheden hebben mijn voorouders geschapen? Welke economische functie hadden zij? Waren ze van gegoede komaf, of moesten ze ploeteren als landbouwers?

Deze zaken zullen hen gemaakt hebben tot de mensen die het waren. En hun normen en waarden zullen ze hebben doorgegeven aan hun kinderen, aangezien dat de enige manier was om te overleven.

Uiteindelijk komen we dan in het heden uit, waar ik de familietradities voortzet. In dit document zal ik een schets geven van de sociaal-economische ontwikkelingen in de appendix van Nederland: Limburg. Ik zal kijken naar de rol die verschillende generatie Cremers-mannen en -vrouwen vervulden in de maatschappij, hoe de economie invloed zal hebben gehad op hun leven, en op welke manier zij met elkaar omgingen.

Dit proces begint in 1792, het geboortjaar van Jan Pieter Cremers, en ik zal het verhaal eindigen in 1932, het geboortjaar van mijn grootvader, Harrie. Vijf generaties, honderdvijftig jaar, en een samenleving die onbegrijpelijke veranderingen zal doormaken.

Jan Pieter

Politiek

In de zeventiende en in de achttiende eeuw is het Maasdal een belangrijke verbindingsweg voor grote onruststoker Frankrijk in zijn oorlogen met de Republiek, met Spanje en met Oostenrijk. In deze periode vinden de Revolutieoorlogen (1667-1668), de Frans-Hollandse Oorlog (1672-1678), en de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) plaats. Oorlogen die door de inwoners van het Maasdal - de Limburgers - nooit als hún oorlogen beschouwd werden. Zij waren slechts de lijdende partij. Maar ook als Limburg niet het toneel van directe oorlogshandelingen was, hadden de inwoners te lijden onder de heffing van oorlogsschattingen, van doortrekkende troepen of van de inkwartiering van soldaten. Op korte termijn brachten de militairen grote overlast: plunderingen, voedseltekorten, ziekten, verkrachting, en moord en doodslag met zich mee. Op de lange termijn bleef vooral het platteland zitten met de nasleep van leningen en de gedwongen verkoop van gemene gronden om aan de oorlogsschattingen te kunnen voldoen. Tal van dorpen gingen tot ver in de achttiende eeuw gebukt onder de aflossing van de oorlogslasten uit de zeventiende eeuw.

Schinnen, 1792. Het dorp waar Joannes Petrus Cremers - Jan Pieter - geboren wordt, hoort aan het einde van de achttiende eeuw bij de Oostenrijkse Nederlanden. Oostenrijk verkreeg de voormalige Spaanse gebieden en Limburg in 1714 van Spanje. Oostenrijk werd bij de overdracht verplicht om alles te houden zoals het onder het Spaanse gezag was. In de Belgische geschiedschrijving is wel afkeurend verondersteld dat het gebied sinds de middeleeuwen voortdurend door buitenlanders werd geregeerd, maar in de praktijk stonden de Limburgers hier geen moment bij stil. De Oostenrijkse vorsten waren aangewezen door God, die het land zouden regeren zoals hun voorgangers hadden gedaan. De lagere volksklassen in het hertogdom Limburg waren onder Jozef II keizersgezind: het bewind had een goede, voornamelijk door de lage belastingen.

Limburg in 1754. Schinnen ligt tussen Spaubeek en Nut, in het midden van de kaart.

Voor Oostenrijk waren de Zuidelijke-Nederlanden maar een verre buitenpost, een ongewenst erfstuk uit de Spaanse boedel, waar het land het liefste zo snel mogelijk vanaf wilde. Gedurende de gehele achttiende eeuw hebben de Habsburgers pogingen ondernomen om hun Zuid-Nederlandse bezittingen in te ruilen voor een gebied dichterbij hun stamland en zijn hoofdstad Wenen. In 1757 wilde de Oostenrijkse regering het zuidelijke deel, en in 1777 zelfs de gehele Zuidelijke-Nederlanden aan Frankrijk afstaan. Deze pogingen liepen op niets uit, en het zouden pas de Franse Revolutieoorlogen zijn die Oostenrijk van zijn ongewenste gebieden afhield. De regering van keizerin Maria-Theresia (1740-1780), met vanaf 1765 haar zoon Jozef II als mederegent, bracht voor de Zuidelijke Nederlanden en voor Oostenrijks Limburg een rustige tijd met groeiende welvaart.ⁱ

Tussen 1680 en 1840 veranderen de maatschappelijke verhoudingen langzaam. De ontwikkelingen en veranderingen in de Limburgse geschiedenis kenmerkten zich door een langzame stroom, die gedurende de achttiende eeuw steeds meer vaart kreeg. Uiterlijke veranderingen in het Limburgse bestel waren het verschijnen van nieuwe politieke machten (de Republiek, Oostenrijk, Pruisen), een groeiende invloed van de centrale bestuursorganen, toenemende wrijving tussen de kerk en staat, tussen de kerk en de maatschappij, en een beginnende industrialisatie. Productie en welvaart bewogen zich in een traag stijgende lijn. De innerlijke, mentale veranderingen in de Limburgse samenleving verliepen net zo geleidelijk, en daardoor weinig opvallend. Met de komst van de Fransen na 1789 zou er echter een aardverschuiving plaats vinden in de maatschappelijke verhoudingen. De Franse bezetting in de jaren 1794-1814 bracht een grote sociale breuk op alle gebieden van het leven.ⁱⁱ

In Limburg bestond er veel sympathie voor de Luikse Revolutie (1789-1791), die rechtstreeks voortkwam uit de ideeën van de revolutionaire *Assemblée Nationale*. Dit bleek echter een vruchteloze revolutie te zijn, net zoals de andere revoluties in de Zuidelijke-Nederlanden kinderspel waren vergeleken bij de revolutie die in 1789 in Frankrijk was uitgebroken. De grote mogelijkheden verklaarden Frankrijk in 1792 de oorlog, waarbij uitgerekend België het voornaamste gevechtsterrein werd.

Oostenrijk droeg de hitte van een strijd die het niet kon winnen. In 1792-1793 drongen de Fransen door tot in het Rijnland. Limburg viel in hun handen, met uitzondering van de vesting Maastricht. Jan Pieter wordt dus geboren in een tijd van grote strijd in Limburg. In 1793 kunnen de Oostenrijkers nog een keer terug slaan, en verdrijven ze de revolutionairen tot achter de noordgrens van Frankrijk. Een jaar later keren de Fransen echter weer terug, nadat de Oostenrijkers in de zomer van 1794 Limburg in een rap tempo begonnen te ontruimen. Op 4 november van datzelfde jaar capituleert Maastricht, waarmee heel Limburg in de handen van Frankrijk kwam. De Limburgers zelf voelden niet zoveel voor de Franse idealen. Hun propaganda voor vrijheid en gelijkheid stond in te schrille tegenstelling tot de botte bezettingspolitiek in 1794-1795, die het land uitmergelde. Echt verzet is er in Limburg echter niet geboden, grote passiviteit overheerste.ⁱⁱⁱ

Agrarische vernieuwingen

Toen de Fransen in 1814 weer vertrokken om nooit meer terug te keren, werden zij snel vergeten. Dit is tekenend voor het korte politieke geheugen van de Limburgse bevolking, die al zoveel gezagdragers had zien komen en gaan. Toch lieten de Fransen wel degelijk hun sporen na. De Franse bestuursindeling op gemeenteniveau hield in grote lijnen stand, net als de rechterlijke indeling. Eén van de veranderingen uit de Franse tijd was het begrip *familie*. Een verplichte, vaste achternaam werd ingevoerd, de voornaamgeving wettelijk vastgelegd. De mogelijkheid een burgerlijk huwelijk te sluiten, en de invoering van de echtscheiding ontkerstenden het huwelijk. De